

Otázky našeho dějin

Petra Králíková

Český PEN-klub v letech 1925–1938

Petra Krátká

**ČESKÝ PEN-KLUB
V LETECH
1925–1938**

Nakladatelství Libri
Praha 2003

© Petra Krátká, 2003

Illustrations © archiv autorky, 2003

Odborný recenzent: prof. PhDr. Robert Kvaček, CSc.

© Libri, 2003

ISBN 80-7277-192-2

OBSAH

P. E. N. v očích mládí (předmluva Jiřího Stránského)	7
Úvodem	9
Založení mezinárodního sdružení PEN-klubů	11
Vznik československého penklubového centra	27
Činnost československého PEN-klubu do roku 1931	39
Československý PEN-klub vs. maďarská propaganda	58
Budapešťský kongres 1932	72
Dubrovnický kongres 1933	84
„Očista“ rakouského PEN-klubu	92
Německý PEN-klub v londýnském exilu	97
PEN-klub: od Dubrovníku k Buenos Aires	100
Pražský kongres 1938	115
Mnichovské události a smrt Karla Čapka	126
Závěrem	132
Poznámky k jednotlivým kapitolám	135
Textová příloha	146
<i>Stanovy mezinárodní federace PEN-klubů</i>	146
<i>Stanovy československého PEN-klubu</i>	148
<i>Dopis G. K. Chestertona Karlu Čapkovi z 15. ledna 1925</i>	150
<i>Dopis Karla Čapka G. K. Chestertonovi z 20. prosince 1927</i>	151
<i>Členové pražského centra PEN-klubu do roku 1938</i>	153
<i>Z předvolebních „kandidátních“ řečí členů pražského PEN-klubu</i>	159
<i>Přehled společenských akcí, které pražský PEN-klub pořádal v letech 1925–1938</i>	162
Seznam pramenů a literatury	165
Obrazová příloha	168

P. E. N. V OČÍCH MLÁDÍ

Onehdy si vedle mě v tramvaji stěžovaly jedna dáma druhé, že už vlastně nejsou žádné radosti. Nemělo cenu je přesvědčovat o opaku, ale bylo mi jich líto. Každou chvíli potkáváme spoustu radostí, i kdyby to měl být „jen“ patnáctiletý mladík, který v metru pustil sednout paní s těžkými taškami. Docela si těch radostí užívám, řekl bych. Možná i proto se mi jich víc dostává.

Tahle knížka Petry Krátké je jednou z nich. Nejenom proto, že je o českém PEN-klubu v letech 1925–1938, tedy o pražské odbočce mezinárodního „klubu přátel písmenictví“, jíž už víc než deset let předsedám (déle než i sám Karel Čapek), ale i z toho důvodu, že stránky, co následují, potvrzují mou vlastní zkušenost: každý rok je obhajována svými autory řada diplomových prací, které si zaslouží svého nakladatele víc než mnozí jiní (často už – bohužel – zavedení) autoři.

Vlastně jsme do PEN-klubu dostali diplomovou práci Petry Krátké jen k posouzení. Když jsem ten svazek v modrých deskách otevřel a – ještě před podrobným přečtením – listoval jím, vzpomněl jsem na nedávno zesnulého básníka a překladatele Lumíra Čivrného (o němž lze číst i na stránkách Petry Krátké). Čivrný v roce 1994 pro potřebu světového kongresu Mezinárodního PEN-klubu, který se poprvé od roku 1938 pořádal za bývalou železnou oponou, také sepsal dějiny českého PEN-klubu. Pečlivě a fundovaně. A najednou jsem měl v ruce diplomovou práci kohosi o dvě generace mladšího, kdo se prvním obdobím existence našeho PEN-klubu (na rozdíl od Lumíra Čivrného, jehož zápis končil současností) zabýval ještě podrobněji, navíc s nadhledem nečlenství a jakéhokoli osobního propojení.

Čivrného životopis klubu vyšel ve čtyřech jazykových mutacích a dostal se do celého světa. Kdyby se tato první část životopisu PEN-klubu dostala alespoň do škol, možná i do několika českých domácností, asi by mě to – za současného stavu spíš potírané než podporované kulturnosti a kultivovanosti – těšilo víc než před devíti lety. Z knihy číší i potěšení z dodatečného setkávání s největšími jmény nejen našeho písemnictví, ale i toho světového.

Přestože vím, že diplomová práce je kompromisem mezi rozhodnutím věnovat se určitému tématu a výběrem z několika zadání, mám radost z radosti, s jakou je psána. Samozřejmě že i radost umí pěkně

bolet a nepochybuji, že i Petru Krátkou bolela, ale i to je pro mě důkazem, že minulost naší literatury a jejích přesahů, včetně jejích humanistických principů kdesi vpředu třímaných Karlem Čapkem, není pro tuto generaci vyčpělou fosilií. To se pozná. Naopak jsem přesvědčen, že právě až generace Petry Krátké dodatečně (a s radostí) dokáže, jak veliké je písemnictví tak drobného národa, jehož jazyk – jak je zvykem říkat – je malý. A za to Petře Krátké děkuju.

*Jiří Stránský,
předseda Českého centra PEN-klubu*

Redakční poznámka: Archivní a jiné dobové materiály citované v textu ponecháváme kvůli zachování autenticity v jejich původní pravopisné a stylistické podobě. Podle dnešní spisovné normy upravujeme kvůli přehlednosti pouze interpunkci.

ÚVODEM

V listopadu 1994 se v Praze konal 61. kongres PEN-klubů. Do české metropole přijela řada významných spisovatelů, aby diskutovali o problémech, jež v současném světě musí literáti řešit. Účastníci mohli například přihlížet slovnímu souboji Güntera Grasse a Ludvíka Vaculíka na téma cenzura a regulace násilí v médiích či názorovému střetu britského publicisty Timothyho Gartona Ashe a tehdejšího českého premiéra Václava Klause, který se týkal vztahů mezi vládou a nezávislými intelektuály. Ovšem přítomnost bangladéšské spisovatelky Taslimy Nasrínové, kterou vždy doprovázeli dva ochránci, nebo naopak fakt, že kongresu se ani přes intervenci PEN-klubu a osobní iniciativu prezidenta Václava Havla nemohl účastnit Nigerijec Wole Soyinka, připomínaly skutečnost ještě závažnější, která se při pohledu na historii PEN-klubu jeví jako zásadní: po desetiletí se veškerá činnost organizace soustředila na posílení svobody projevu jako základní podmínky pro svobodné šíření myšlenek a porozumění mezi národy.

Mezinárodní asociace PEN-klubů byla založena v roce 1921 v Británii a sdružovala spisovatele z celého světa. Navazovala na tradici anglických klubových společností, jejichž členové se scházeli při pravidelných večerích a debatovali o aktuálním dění a věcech společného zájmu. Úkolem PEN-klubů v jednotlivých zemích bylo udržování kontaktů se zahraničními kolegy. Zakladatelé si představovali, že takto navázané osobní styky literátů napomohou obnovit vztahy mezi národy, jež byly narušeny šovinismem a nepřátelstvím první světové války. Domnívali se, že literatura by měla sbližovat národy a že spisovatelé by měli využít svého společenského vlivu k odstraňování rasových, náboženských a národnostních předsudků. PEN-klub byl pokusem uskutečnit jakousi spisovatelskou internacionálu.

Prvotní předsevzetí, že činnost PEN-klubu by měla být zásadně apolitická, museli členové-zakladatelé časem přehodnotit. Pod vlivem dramatických dějinných událostí se původně profesní literární sdružení změnilo v mezinárodní organizaci, jež aktivně zasahuje ve prospěch vězněných spisovatelů a novinářů.

Studie, která se dostává čtenářům do rukou, v úvodu mapuje založení prvního PEN-klubu v Británii a proces vzniku mezinárodní federace PEN-klubů. Hlavní pozornost je pak věnována práci česko-

slovenského centra, založeného v rámci světové federace v Praze roku 1925. V pražské pobočce PEN-klubu se v meziválečném období sešla řada významných osobností první republiky, které se aktivně podílely i na činnosti mezinárodního sdružení. Výsledky, jichž bylo na tomto poli dosaženo, dosud zůstávají neznámou kapitolou československých kulturních dějin 20. století. Pražský kongres 1938 se zároveň stal symbolickou tečkou za činností meziválečného PEN-klubu.

Teprve v roce 1994 při příležitosti pražského kongresu PEN-klubů vyšla publikace *Čeští spisovatelé o toleranci*; historii československého PEN-klubu zde esejistickou formou vylíčil Lumír Čivrný, jeden z jeho poválečných členů. Strahovský Památník národního písemnictví navíc tehdy uspořádal výstavu o penklubové historii a vydal katalog s názvem *Na křižovatce Evropy. Karel Čapek a PEN-klub*. Osud pražské penklubové pobočky dokumentuje i zvuková nahrávka *Z časů a nečasů PEN-klubu*, kterou Český rozhlas 3 – Vltava vysílal v roce 1998.

Jako nejdůležitější pramen posloužil fond československého PEN-klubu v Literárním archivu Památníku národního písemnictví. Fond je však neuspořádaný a pravděpodobně, jak vyplývá z několika poznámek a odkazů v materiálech, také neúplný. V konceptu eseje o historii PEN-klubu, která byla připravována při příležitosti 40. výročí založení pražské pobočky, najdeme odkaz na tři knihy zápisů z klubových schůzí – fond ale obsahuje pouze jednu knihu, jež končí záznamem ze 7. 3. 1933. Pro pozdější období bylo tedy nutné činnost klubu rekonstruovat z dochované korespondence, kterou vedla sekretářka Jiřina Tůmová.

Ani dobový tisk nevěnoval akcím PEN-klubu větší pozornost. Vzácnou výjimkou byly *Rozpravy Aventina* nakladatele Otakara Štorcha-Mariena, člena PEN-klubu a častého účastníka klubových večerů. Tento list až do roku 1934, kdy zanikl, pravidelně informoval o významných zahraničních návštěvnících, kteří byli hosty PEN-klubu. V ostatním tisku se objevily pouze referáty k zásadním klubovým událostem, jakými byly zahajovací večere roku 1925 či kongresy v Budapešti, Dubrovniku a Praze. A neúnavný Karel Čapek, dlouholetý předseda československého PEN-klubu, psal o některých významnějších událostech krátké komentáře do *Lidových novin*.

Drobné postřehy z prostředí anglického PEN-klubu a o aktérech klubového sjezdu roku 1931 v Haagu obsahují Čapkovy *Anglické listy* a *Obrázky z Holandska*. Také v Čapkově korespondenci nalezneme důležité informace, stejně jako v dopisech Františka Khola, prvního jednatele domácího PEN-klubu. Prostředí a postavy klubového dění pak dokreslují vzpomínky současníků a členů PEN-klubu: Edmonda Konráda, Františka Kubky, Františka Langra, Hany Gregorové, Adolfa Hoffmeistera, Julia Firta či Otakara Štorcha-Mariena.

ZALOŽENÍ MEZINÁRODNÍHO SDRUŽENÍ PEN-KLUBŮ

Základy PEN-klubu byly položeny 5. října 1921, kdy u dlouhých stolů Florence Restaurantu v Londýně zasedlo jedenačtyřicet anglických spisovatelů. Při první společné večeři prodiskutovali své názory na to, jakou by měl mít nový klub podobu, a stanovili jeho cíle. Název klubu v sobě skrýval hlavní podmínku členství, neboť jej tvoří počáteční písmena profesí spjatých se slovesným uměním: *poets, playwrights, editors, essayists, novelists* (tedy básníci, dramatici, vydavatelé, žurnalisti, prozaici). Také zkrácená podoba *P. E. N.* zdůrazňovala, že do klubu mohou vstoupit pouze ti, kdo vládnou perem.

Nový klub si předsevzal zdánlivě jednoduchý cíl: ve vlídné, neformální atmosféře klubových večeří navazovat osobní kontakty se zahraničními kolegy, a podporovat tak přátelství a spolupráci spisovatelů celého světa. Vzájemným poznáváním chtěli členové vyvracet předsudky rasové, náboženské i jiné, které mohou vést k nepřátelství, šovinismu a válkám. V moci spisovatelů sice nebylo ovlivňovat politická rozhodnutí, přesto měli určitý vliv na vytváření veřejného mínění. A PEN-klub hodlal využít tento vliv ve prospěch šíření dobré vůle mezi národy. Sdružení klubových středisek, jež vznikla po celém světě, mohlo poskytnout jedinečnou příležitost k obnovování kulturních styků zpřetrhaných za války. Zakladatelé trvali na nepolitickém charakteru klubu a spatřovali v tom podmínku jeho úspěšné existence a činnosti.

Tehdejší doba byla podobným snahám příznivě nakloněna, ideály nového sdružení plně souzněly s náladami ve společnosti, jejichž zřetelným vyjádřením se stal vznik Společnosti národů. Vírou v pozitivní moc osobních kontaktů a ve sbližování národů, v to, že moc slova umožní předcházet konfliktům, byl PEN-klub dítětem své doby. Poválečnou Evropu však poznamenala řada problémů, jež vyvrcholily ve třicátých letech a s nimiž PEN-klub musel své obecně humánní, nepolitické ideje nutně konfrontovat.

Zmíněné zahajovací večeře PEN-klubu se samozřejmě účastnila i sama iniciátorka sdružení, dnes již téměř zapomenutá anglická spisovatelka venkovských románů Catherine Amy Dawson-Scottová. Jak uvádějí paměti její dcery Marjorie Wattsové, byla paní Dawson-Scottová nevšední osobnost, velmi temperamentní a nekonvenční. PEN-klub zakládala ve svých šestapadesáti letech, ale již dříve kolem sebe shro-

maždovala lidi podobného smýšlení, do svého londýnského domu i na venkovské sídlo v Cornwallu zvala literáty i jiné zajímavé hosty.

Díky zkušenosti s vlastními nelehkými začátky sympatizovala s mladými začínajícími autory, zvláště s těmi, kteří stejně jako ona měli odvahu vzdorovat dobovým konvencím. Štědře je hostila, pořádala čaje, kde se mladí setkávali s již etablovanými básníky a spisovateli, kde mohli debatovat o rozmanitých tématech a naslouchat přednáškám. Z těchto setkání postupně během první světové války vykrytalizoval Tomorrow club, jehož hlavní náplní bylo povzbuzovat spisovatele nové generace a umožnit jim navázat kontakty, cenné pro jejich literární kariéru. Dawson-Scottová uměla pro své záměry získat význačné spisovatele. Mezi těmi, kteří neodmítli přednášet v Tomorrow clubu, byli např. Violet Huntová, John Galsworthy, Ford Madox Ford či Thomas Stearns Eliot.

Léto 1921 trávila paní Dawson-Scottová v Cornwallu a právě zde se zrodila myšlenka *dinner klubu*, kde by se při pravidelných večerích setkávali básníci, spisovatelé a dramatici. Spisovatelka měla na mysli vybudovat síť klubů po celém světě (resp. nejprve v USA a Evropě), v nichž by vždy kruh domácích literátů hostil zahraniční členy. Člen jakéhokoli národního centra by se automaticky stal členem všech ostatních klubů – tak to bylo později také zakotveno ve stanovách. Dawson-Scottová tedy stála před dvěma nelehkými úkoly: jednak vytvořit domácí anglické centrum, jednak získat v zahraničí příznivce, kteří by zakládali vlastní centra v dané zemi.

Při organizování nového podniku oslovila Dawson-Scottová řadu návštěvníků již existujícího Tomorrow clubu. O pomoc požádala také Johna Galsworthyho, kterého idea PEN-klubu nadchla. Dawson-Scottové odepsal: „Cokoli, co může napomoci umění, aby se stalo mezinárodním, je dobré. Látka a kořeny umění jsou v podstatě národní nebo řekněme individuální a místní; avšak jestliže je jednou dílo dokončeno, všechny národní a místní bariéry by mělo překonat.“¹

Právě v Galsworthym spatřovala zakladatelka ideálního předsedu nové organizace. V jeho prospěch mluvila světová popularita, které autor dosáhl po souhrnném vydání *Ságy rodu Forsytů* roku 1921, jeho rozsáhlé mezinárodní styky a především jeho osobní kvality. Galsworthy zosobňoval tradičního anglického džentlmena, pocházel ze starého farmářského rodu a dostalo se mu kvalitního vzdělání na univerzitě v Oxfordu. Jeho dlouholetý spolupracovník britský dramatik a básník Hermon Ould (roku 1926 převzal vedení kanceláře PEN-klubu po Marjorii Wattsové) o Galsworthym napsal, že byl plachý, skromný, zdrženlivý, uvyklý oficiálním ceremoniím a šarmantní společník vybraného chování.

Karel Čapek, který Galsworthyho osobně znal, ho charakterizoval slovy: „Byl to jemný a tichý muž ušlechtilé, poněkud kněžské tváře; velmi zdrženlivý, velmi pozorný, jakoby opředěný samými ohledy k sobě a ke každému; každým coulem džentlmen, poslední bard a dokonalý představitel viktoriánského patricijství, té staré a propěstěné buržoazie, která překročila svůj vrchol a s elegickým steskem se ohlíží zpět na své silné, vladařské otce. (...) Byl nesmírně podoben svým knihám: týž stesk, táž trochu pasivní ušlechtilost, táž rezerva tichého a elegického pozorovatele věcí, jež míjejí, týž rezignovaný smutek byl napsán v jeho světlé a zjemnělé tváři jako na stránkách jeho pokojné a vzpomínavé Ságy.“²

Galsworthy nejprve odmítal přijmout předsednictví, po dlouhém naléhání je přijal prozatímně a nakonec v této funkci setrval až do své smrti roku 1933. Jestliže vystoupil ze svého soukromí a začal se osobně angažovat v organizaci, jež usilovala o co největší sblížení národů, vedlo ho k tomu přesvědčení, že další případné ničivé válce nelze předejít jinak než mezinárodní angažovaností. Dokládá to i vzkaz účastníkům druhého kongresu PEN-klubů v New Yorku: „Je to na nás, změnit svět k lepšímu.“³

Původní penklubové myšlenky o večerích s účastí zahraničních hostů a zajímavých diskusích Galsworthy obohatil o ideály pacifistického poslání spisovatelů. Ty formuloval v řadě projevů a v proklamacích přijatých na mezinárodních kongresech. Ould uvádí výtah z jednoho Galsworthyho projevu, který vystihuje spisovatelův názor na poslání klubu:

„...PEN-klub by jistým způsobem mohl a měl být strážcem literatury a dalších umění, hudby, malby a sochařství, vůči démonům šovinismu a sektářství. Měl by se pokusit zajistit takovou obecnou velkomyslnost k umění, že by v budoucnosti v dobách konfliktů zneвозмоil zlomyslný ostrakismus jednoho či druhého národního umění. Jinými slovy: PEN-klub může vychovávat veřejné světové mínění, aby nahlíželo na dosažené umělecké výkony jako na nadnárodní úspěch, který patří lidstvu jako celku a uspokojí intelektuální a citové potřeby, jež nemají nic společného s materiálními spory mezi národy. Důležitou funkci přitom má pohostinnost. Není to jen otázka jídla a pití, nýbrž také poskytnutých příležitostí, aby se vzájemně kontaktovali Francouzi s Němci, Angličani s Maďary, Rusy a dalšími. Je to stará smutná pravda: hle cizinec, hoďte po něm kamenem! Není nic strašnějšího v tomto světě než předsudky vzniklé z ignorance; navíc jsou-li podněcovány bezohledným patriotem, stávají se rozbuškou.“⁴

Ačkoli se Galsworthy a Dawson-Scottová lišili povahově, temperamentem i v názorech na některé dílčí záležitosti, na hlavních zásadách

se vždy shodli a úspěšně spolupracovali dvanáct let. Galsworthy, vystudovaný právník, vnesl do PEN-klubu své racionální myšlení, kritický přístup a smysl pro reálné možnosti, kterým korigoval některé příliš nadšené a odvážné plány zakladatelky ku prospěchu společné věci. Uvědomoval si omezené prostředky klubu cosi ovlivnit, varoval před bombastickými plány, které mohly PEN-klub diskreditovat. Podle něj měl PEN-klub postupovat pomalu a skromně, nenárokovat si větší ambice, než jaké byly jeho aktuální možnosti. V jednom svém proslovu Galsworthy varoval, že PEN-klub nemůže být nahlížen jako lék na všechny nešvary, jako všemocný prostředek prevence mezinárodních problémů. Taková očekávání jsou nereálná. Výslovně uvedl, že spisovatelé, jejichž vliv je pouze nepřímý, nemohou ovlivňovat světové záležitosti a osobovat si politickou moc. Ould soudil, že bez Galsworthyho kritického a racionálního přístupu by prestiž PEN-klubu brzy utrpěla.

Galsworthy neúnavně agitoval pro členství v klubu mezi svými přáteli a dalšími literáty. Právě jeho osoba byla zárukou serióznosti a přitahovala mnohé známé osobnosti: členy anglického PEN-klubu se tak stali Gilbert Keith Chesterton, Joseph Conrad, Arnold Bennett, Bertrand Russell, Herbert George Wells či Jerome Klapka Jerome.

Dramatik a spisovatel George Bernard Shaw, původem Ir, nejprve odmítal účast na prvním mezinárodním setkání zástupců PEN-klubů: odůvodnil to tím, že pokud všichni ovládají cizí jazyky tak jako on, nastane příšerný zmatek. Nakonec se Galsworthyho naléhání podvolil, ovšem neodpustil si jízlivou připomínku, že se tak děje proti jeho předsevzetí z roku 1876, kdy po obědě v klubu Sabile přísahal, že se navždy vyvaruje literárních kruhů jako zamořeného území. Shaw míní, že by se literáti neměli sdružovat, protože se nedokážou vyvarovat zášti, závisti a polovičatých výsledků.⁵

Do výkonného výboru londýnského centra PEN-klubu byli jmenováni literáti Elizabeth Craigová, Horace Shipp, C. S. Evans, Louis Golding, Rebecca Westová a Austin Harrison. Harrison působil jako redaktor *The English Review*, a proto se výbor mohl scházet v kanceláři této literární revue na Bedford Square. Hned na první schůzi klubu byly přijaty některé základní organizační body, mj. zásada, že výbor bude zasedat jednou měsíčně, pokud možno týden před klubovou večeří. Sepsáním konkrétní podoby závazných klubových stanov pak byli pověřeni Dawson-Scottová, Shipp a Evans.

Stanovy především vytyčovaly předmět činnosti klubu a podmínky členství. Do klubu mohli vstoupit tvůrci všech literárních žánrů, redaktori a překladatelé. Každý uchazeč o členství musel být navržen a doporučen dvěma členy klubu, kteří ho osobně znali a museli přechist

aspoň jedno jeho dílo; také museli podepsat jeho přihlášku a případně na vyžádání výboru vyhotovit písemné svědectví o uchazečově kvalifikaci. O přijetí nového člena rozhodl výbor prostou většinou hlasů. Jestliže kandidát při hlasování neuspěl, mohl být znovu navržen až po uplynutí šestiměsíční lhůty.

Dále bylo stanoveno, že zahraničním literátům, vydavatelům a překladatelům je možné udělit dočasné členství v klubu po dobu jejich pobytu v Anglii. Výbor si vymínil právo pozvat na základě svého uvážení žádoucí osoby jako čestné členy. Člen jednoho centra PEN-klubu se zároveň stával členem ostatních existujících poboček na celém světě. Klubová činnost měla podporovat mezinárodní spolupráci spisovatelů a svobodu uměleckého projevu. Klub mohl rozšířit své aktivity jakýmkoli způsobem, pokud to výbor doporučil. Jedinou výjimkou bylo, že se PEN-klub za žádných okolností nesměl angažovat politicky.

Výkonný výbor se skládal ze čtyř stálých členů – zakladatelky, předsedy, tajemníka a pokladníka – a z dvanácti volených členů. Každoročně odstoupili dva nejdéle působící členové a jejich nástupce zvolila valná hromada na návrh členstva. V případě nedostatečného počtu navržených kandidátů obsadil uprázdněná místa podle své úvahy výbor. Při nerozhodném výsledku hlasování disponoval rozhodujícím dodatečným hlasem předseda či předsedající člen výboru. Členství ve výboru zanikalo automaticky, pokud někdo třikrát po sobě chyběl na výborové schůzi a absenci nevysvětlil.

Výbor každý rok stanovil datum konání valné hromady; ta schvalovala nejdůležitější změny a usnesení. Výbor měl také oprávnění svolávat klubové večere a podle potřeby vytvářet sekce, které prováděly zadané úkoly.

Každý člen mohl z klubu vystoupit, podal-li písemnou výpověď sekretariátu; výbor též mohl suspendovat člena, který podle jeho mínění či podle písemného vyjádření nejméně deseti řadových členů poškozoval charakter a zájmy klubu. Když by suspendovaný nevystoupil z klubu sám do měsíce po obdržení výpovědi, mohl výbor jeho jméno vymazat ze seznamu členů. Rozhodnutí o vyloučení musela schválit dvoutřetinová většina přítomných členů výboru. Pod trestem vyloučení také platil zákaz využívat klubových schůzek k obchodním aktivitám.

Stanovy obsahovaly i pravidla o výši vstupních a členských poplatků, které například v roce 1937 činily pro řadové členy jednu guineu zápisného a 26 šilinků ročního příspěvku, přičemž členové-zakladatelé platili jen 15 šilinků ročně. Jednorázový obnos 20 guinejí zajistil plátcům doživotní členství. Nezaplatil-li člen příspěvek ani do šesti měsíců po dni splatnosti a nevysvětlil-li důvod svého opominutí, pozbýval klubového členství.

Stanovy mohly být změněny buď na návrh členstva při zasedání valné hromady, nebo pokud pro změnu hlasovalo aspoň sedm členů výkonného výboru. Ve třicátých letech byla do stanov přijata rezoluce proti šovinismu a omezování svobody ducha, formulovaná na kongresu v Bruselu roku 1927 a potvrzená na návrh americké delegace v roce 1933 v Dubrovniku.

V několika bodech rezoluce stanovila hlavní zásady PEN-klubu, s nimiž museli souhlasit všichni členové:

- Literatura, ačkoli je svou podstatou národní, nezná hranic. Měla by vždy sblížovat národy, a to i v dobách politických či mezinárodních konfliktů.

- Umělecká díla by jako dědictví celého lidstva měla být za všech okolností, tedy i v dobách války, uchráněna od národních či politických vášní.

- Členové PEN-klubu budou vždy využívat všechn svůj vliv, aby podpořili porozumění a vzájemný respekt mezi národy.

Už během dvacátých let se v londýnském centru stalo zvykem pořádat klubové večere první úterý v měsíci, zpravidla v některé italské restauraci. Každý první čtvrtek v měsíci se konala přednáška s placeným vstupným a každé třetí úterý bývalo vyhrazeno pro tzv. *at homes*, kdy jeden z členů klubu hostil ostatní ve svém domě. Dochované klubové výroční zprávy svědčí o tom, že londýnští členové rádi večereli v Paganiniho restauraci v Great Portland Street. Každý člen mohl na večeri s sebou přivést jednoho hosta z literárních kruhů. Platila zásada, že pozvání jednoho hosta se nebude opakovat více než třikrát. Večeřím obvykle předsedal některý z domácích členů klubu, nejčastěji Galsworthy, Wells, John Drinkwater, Jerome Klapka Jerome či Dawson-Scottová.

Prvním provizorním sídlem anglického PEN-klubu se v Londýně stal dům Dawson-Scottové v Alexandra Roads. Od roku 1925 sídlila kancelář londýnského centra na adrese Portman Mansions 6, Baker Street, kde se také konaly schůze výboru. Roku 1928 se PEN-klub stěhoval do Great Russell Street 107 a odtud v polovině třicátých let do Albion House 59/61 v New Oxford Street.

Místo klubové sekretářky zastávala až do roku 1926 dcera Dawson-Scottové Marjorie Wattsová. Poté ji nahradil Hermon Ould – člen Tomorrow clubu, od roku 1922 člen výboru PEN-klubu a zakladatel anglické pobočky pro mladou literární generaci (tzv. Young P. E. N.). Úřad tajemníka PEN-klubu zastával Ould až do své smrti v roce 1951. Klubový tajemník se staral o korespondenci a administrativní záležitosti. Přebíral i agendu vznikající mezinárodní federace PEN-klubů.

Funkce pokladníka a předsedy klubu byly dvojí: pro londýnské cen-

trum (volení valnou hromadou členů) a pro federaci PEN-klubů (volení mezinárodním kongresem). Galsworthy a po něm Wells ještě zastávali obě předsednické funkce. Když Wells roku 1936 rezignoval, byl do vedení světového PEN-klubu zvolen Jules Romain; ve funkci předsedy londýnského centra se krátce po sobě vystřídali John Boynton Priestley, Henry W. Nevinston a Margaret Storm-Jamesonová. Klubové finance londýnské pobočky do začátku II. světové války postupně spravovali Austin Harrison, Norman Croom-Johnson a William Kean Seymour.

Podle výroční zprávy přivítal jen v klubovém roce 1924/25 anglický PEN-klub na svých večerech 26 zahraničních hostů, mezi nimiž byli např. Rakušan Hugo von Hofmannsthal, Louis Piérard z bruselské pobočky, Francouz Jules Romain či ruský autor Ivan Bunin. V následujících letech do Londýna mj. zavítali německý komunistický spisovatel a dramatik Ernst Toller, Lion Feuchtwanger, tajemník berlínské pobočky Werner Marholz, Francouzi André Maurois či Denis Saurat, z jugoslávského centra Oton Župančič a Alexandr Vidakovič.

Členstvo anglického klubu se velmi rychle rozrůstalo, v roce 1929 sdružoval klub už 400 literátů. Londýnský výbor od počátku vyvíjel velké úsilí o rozšíření PEN-klubu do zahraničí. Vyhledával lidi z literárních, novinářských a akademických kruhů, dočasně či trvale usazené v Británii, a obracel se na ně s žádostí, zda by mohli doporučit kompetentní osoby, ochotné založit klub ve své zemi. Anglickým zakladatelům velmi záleželo na tom, aby PEN-klub reprezentoval skutečně význačné spisovatele, protože pouze jejich prestiž dodávala sdružení jistý společenský vliv. Proto londýnské centrum jmenovalo svými čestnými členy jednoho či dva slavné žijící spisovatele z každé členské země. Čestnými členy PEN-klubu se stali např. Anatole France, Romain Rolland, Arthur Schnitzler, Gerhart Hauptmann, Herman Sudermann, Selma Lagerlöfová, Georg Brandes, Knut Hamsun, Maurice Maeterlinck, Gabriele D'Annunzio či Thomas Mann.

Skuteční organizátoři nových center PEN-klubu ovšem většinou nepocházeli z vrcholů literárního Parnasu. Častěji šlo o literáty prakticky založené, kteří byli novinářsky a veřejně činní, o literární agenty či lidi se společenskými ambicemi. Ti díky svým kontaktům kolem sebe sdružovali co nejširší členskou základnu a v nově utvořeném klubu zastávali jednatelskou či sekretářskou funkci. Úspěchem bylo, jestliže na post předsedy získali autora ve světě uznávaného. Je tedy zřejmé, že podoba a osud PEN-klubu v každé zemi závisely nejvíce na tom, „kdo první zareaguje na signál trumpet paní Dawson-Scottové“.⁶

Myšlenka PEN-klubu se ujala rychle a už v roce 1922 vzniklo osm nových center: francouzské, belgické, rumunské, norské, švédské, italské, katalánské a americké.